

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN UNIVERSİTETİ

5303.01 – “Mühasibat uçotu” ixtisası üzrə
doktorantura pilləsində
İxtisas imtahanı proqramı

Tərtib edən:

Bakı – 2019

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

İxtisas imtahanı proqramının hazırlanmasında məqsəd 5303.01 – “Mühasibat uçotu” ixtisası üzrə fəlsəfə doktoru adı almaq istəyən dissertant və doktorantlara, mühasibat uçotunun müasir metodoloji prinsiplərinin, metod və texnologiyasının, eyni zamanda kommertiya, qeyri-kommertiya və maliyyə-kredit təşkilatlarının aktivlərinin, maliyyə öhdəliklərinin, xüsusi kapitalının, gəlir və xərclərinin mühasibat uçotu dəyərinin formalaşması, habelə mikro səviyyədə iqtisadi qanun və qanunauyğunluqların fəaliyyət mexanizmləri, onların təzahür formaları ilə bağlı aktual məlumatların təhlil etmə vərdişi və bacarıqlarının aşılmasından ibarətdir.

Proqramın vəzifələri:

- Dissertant və doktorantların bilməli olduğu - mühasibat uçotu, biznes fəaliyyətinin təhlili, nəzarət və auditə dair olan məlumatları məzmun və struktur olaraq müəyyənləşdirmək;
- Dissertant və doktorantlara müəssisələrdə mühasibat, analitik və statistik işlərin vəziyyətini müstəqil qiymətləndirmək, mövcud problemləri müəyyənləşdirmək və onların həlli üçün elmi əsaslı təklif və tövsiyələr hazırlamaq bacarığı üçün tələblər toplusunu təyin etmək;
- Dissertant və doktorantların fundamental və tətbiqi tədqiqatlar zamanı yaradıcı düşüncə bacarıqlarını inkişaf etdirmək, habelə mühasibat, analitik, nəzarət və statistik idarəetmə funksiyalarını tətbiq etmə vərdişi və bacarıqlarını aşılamaq.

Tədqiqatçıya qoyulan tələblər:

Proqram mühasibat uçotu sahəsində bir alimin dərin təlim bazasını formalaşdırmaq məqsədi daşıyır. "Mühasibat uçotu" elmi ixtisaslı tədqiqatçı:

Bilməlidir:

- əmlakın mühasibat dəyəri barədə, maliyyə öhdəlikləri, müəssisə və təşkilatların sahiblərinin kapitalı, gəlirləri, xərcləri (məsrəfləri) və digər təsərrüfat obyektləri haqqında aktual iqtisadi məlumatların formalaşdırılması prinsip, metod və texnologiyası;
- iqtisadi qanun və qanunauyğunluqların mikro səviyyədə (təsərrüfat subyektləri səviyyəsində) fəaliyyət mexanizmləri və onların təzahür formaları;
- iqtisadi hadisələrin yaranma səbəbləri, makro və mikroiqtisadi amillər sisteminin strukturu, məntiqi və riyazi modelləri.
- səmərəli idarəetmə qərarlarının qəbul edilməsi üçün zəruri olan təsərrüfat subyektlərinin iqtisadi vəziyyəti haqqında obyektiv analitik məlumatların formalaşdırılması prinsipləri, metodları və üsulları.
- təsərrüfat subyektlərinin təsərrüfat fəaliyyətlərinin nəzarət, audit, təftiş və monitorinqi üçün prinsiplər, metod və texnologiyalar.
- statistik məlumatların toplanması, işlənməsi, modelləşdirilməsi və proqnozlaşdırılması texnologiyası, prinsip və metodları.

Bacarmalıdır:

- Mikro səviyyədə (təsərrüfat subyektləri səviyyəsində) iqtisadi qanun və qanunauyğunluqların təzahür formaları və fəaliyyət mexanizmlərinin obyektiv elmi qiymətləndirilməsi üçün mühasibat biliklərindən istifadə etmə.
- Mühasibat uçotu nəzəriyyəsi və praktikasının inkişafı tendensiyasını sistemətlk izləmə bacarığı

- Mühasibat uçotunun yaxşılaşdırılmasına təsir edən iqtisad elminin inkişafının əsas istiqamətlərini sistemləşdirməni.
- Mühasibat uçotu tədqiqatlarının innovativ metodoloji metodlarını, texnikasını və texnologiyalarını tətbiq etməni
- Mühasibat sahəsində yeni nailiyyətləri müstəqil şəkildə araşdırmaq və mənimsəmək.
- Elmi və tətbiqi problemləri yaradıcı şəkildə həll etmək üçün iqtisadçıların mühasibat uçotu, statistika, təhlil və nəzarət sahələrində peşəkar fəaliyyətlərini optimallaşdırmaq.

PROQRAMIN MÜNDƏRİCATI

Ümumi müddəalar

5303.01 – “Mühasibat uçotu” ixtisası üzrə ixtisas minimum imtahanı vermək üçün nəzərdə tutulmuş proqram tədris prosesində tədris olunmuş “Mühasibat uçotu”, “Maliyyə uçotu”, “İdarəetmə uçotu”, “Maliyyə təhlili”, “İdarəetmə təhlili”, “Maliyyə hesabatları” və “Audit” fənlərinin tədris proqramları əsasında tərtib edilmişdir.

Mühasibat uçotu

Mühasibat uçotunun tərkib hissələri. Mühasibat uçotunun idarəetmə və maliyyə uçotuna bölünməsi zəruriliyi. İdarəetmə uçotu. İdarəetmə uçotunun obyekt və predmeti. Maliyyə uçotu. Maliyyə uçotu ilə idarəetmə uçotunun oxşar və fərqli cəhətləri. Vergi uçotunun mahiyyəti. Müəssisələrdə mühasibat uçotunun təşkili xüsusiyyətləri. Mühasibatlıq şöbəsində vəzifə bölgüsü və vəzifə təlimatlarının hazırlanması. Mühasibat uçotunun hüquqi tənzimlənməsi. Daxili və xarici istifadəçilər və onların uçot informasiyalarına olan ehtiyacları. Mühasibat uçotunun metodları. Balans metodu və onun mahiyyəti. Hesablar sistemi və ikili yazılış metodu və onun mahiyyəti. Sənədləşdirmə metodu və onun mahiyyəti. Kalkulyasi metodu və onun mahiyyəti. Qiymətləndirmə metodu və onun mahiyyəti. İntentarizasiya metodu və onun mahiyyəti. Sintetik uçot və analitik uçotu. Sənədləşdirmə və inventarlaşma. Mühasibat uçotunun formaları.

Maliyyə uçotu

Maliyyə uçotunun nəzəri və metodoloji aspektləri. Qısamüddətli aktivlər: iqtisadi mahiyyəti və uçotunun təkmilləşdirilməsi istiqamətləri. Uzunmüddətli aktivlər: iqtisadi mahiyyəti və uçotunun təkmilləşdirilməsi istiqamətləri. Öhdəliklər: qiymətləndirilməsi, uçotu və maliyyə hesabatında tanınmasının təkmilləşdirilməsi istiqamətləri. Kapitalın iqtisadi mahiyyəti formalaşması və uçotunun təkmilləşdirilməsi istiqamətləri. Maliyyə nəticələrinin formalaşması və uçotu xüsusiyyətləri. Maliyyə hesabatı: tərkibi və hazırlanmasının nəzəri və hüquqi aspektləri.

İdarəetmə uçotu

İdarəetmə uçotunun elmi-metodoloji əsasları. Müəssisənin informasiya sistemi və idarəetmə uçotunun qarşılıqlı münasibətləri. İdarəetmə sistemində xərclərin təsnifləşdirilməsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri. İdarəetmə uçotunun təşkili formaları və onların təkmilləşdirilməsi istiqamətləri. Məhsulun maya dəyərinin kalkul-yasıya edilməsinin inkişaf istiqamətləri. İdarəetmə uçotunda kalkulyasiya sistemləri və təkmilləşdirilməsi istiqamətləri. Maya dəyərinin kalkulyasiyası metodikasının təkmilləşdirilməsi istiqamətləri. İdarəetmə uçotunda struktur bölmələr üzrə fəaliyyətin nəticələrinin qiymətləndirilməsi metodikasının təkmilləşdirilməsi

Maliyyə təhlili

Maliyyə hesabatlarının təhlilinin məzmunu, metodları, məqsəd və vəzifələri. Maliyyə vəziyyətinin(mühasibat balansının) maddələrinin dinamikası və strukturunun təhlili. Mühasibat balansının likvidlik və ödəməqabiliyyəti göstəricilərinin təhlili. Mənfəət və zərər haqqında hesabatın təhlili. Maliyyə hesabatı əsasında rentabelliğin və işgüzar fəallığın təhlili. Kapitalda dəyişikliklər haqqında hesabatın təhlili. Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatın təhlili. Konsolidə edilmiş (birləşdirilmiş) və seqmentli hesabatların təhlili

İdarəetmə təhlili

İqtisadi təhlilin nəzəri əsasları, məzmunu və predmeti. İqtisadi təhlilin metodu və üsulları. İqtisadi təhlilin növləri və formaları. İqtisadi təhlilin informasiya mənbələri. İqtisadi təhlilin təşkili prinsipləri. İqtisadi təhlilin strateji istiqamətləri. İstehsalın təşkilati-texniki səviyyəsinin və digər şərtlərin təhlili. Məhsul (iş və xidmət) istehsalı və satışının təhlili. Müəssisənin (firmanın) əmək resursları ilə təmin olunması və onlardan istifadənin təhlili. Müəssisənin (firmanın) material resursları ilə təmini və onlardan istifadənin təhlili. Müəssisənin (firmanın) marketing fəaliyyətinin təhlili. Məhsulun (iş və xidmətlərin) maya dəyərinin təhlili. Müəssisənin (firmanın) xarici iqtisadi fəaliyyətinin təhlili. Marjinal təhlil əsasında biznesdə idarəetmə qərarlarının əsaslandırılması

Maliyyə hesabatları

Maliyyə hesabatının əsas məqsədi. Maliyyə hesabatının elementləri. Maliyyə hesabatının keyfiyyət xarakteristikası. Maliyyə hesabatı haqqında ümumi anlayış. Maliyyə hesabatının siyahısı. Maliyyə hesabatının əsas məqsədi. Maliyyə hesabatının elementləri. Maliyyə hesabatının keyfiyyət xarakteristikası. Balans hesabatı və onun məqsədi. Mühasibat balansının maddələri. ABŞ standartlarına (US GAAP) görə balans hesabatının forması. Avropa standartlarına (İFRS) görə balans hesabatının forması. Balansı təşkil edən maddələr. Balans maddələrinin geniş təsnifatı. Mənfəət və zərərlər haqqında hesabat (MZHH). Amerika standartlarına (US GAAP) görə MZHH-nin tərkibi. Avropa standartlarına (UK GAAP) görə MZHH-nin tərkibi. Kapitalda dəyişikliklər haqqında hesabat (KDHH). Kapitalda dəyişikliklər haqqında hesabatın forması. Pul Vəsaitlərinin Hərəkəti Haqqında Hesabat (PVHHH). Maliyyə hesabatına izahlı qeydlər. İzahlı qeydlərin tərkibi. Maliyyə hesabatının hazırlanması mərhələləri.

Audit

Auditin məqsəd və vəzifələri. Auditin predmeti və metodu (elmi metodologiyası). Auditin hüquqi və təşkilati əsasları. Auditorun məsuliyyəti və peşə etikas. Audit standartları. Auditin təşkilinin prinsipləri. Audit yoxlama-ekspertiza işlərinin planlaşdırılmasına ümumi metodik yanaşma. Auditin dəlil-sübutları. Audit-yoxlama nəticələrinin qiymətləndirilməsi və yekun sənədlərinin tərtib edilməsi metodikası. Normativ sənədlərin və maliyyə hesabatlarının ümumi yoxlanılması metodikası. Pul vəsaitləri və onların ekvivalentlər üzrə əməliyyatların audit. Qeyri-maddi aktivlər üzrə əməliyyatların audit. Torpaq, tikili və avadanlıqların (əsas vəsaitlərin) audit. Ehtiyatların audit. Məhsul istehsalı, satışı və onlara çəkilən məsrəflərin audit. Əmək haqqı və əmək ödəmələri üzrə hesablaşmaların audit. Malsatan və podratçılarla hesablaşmaların audit. Büdcə və büdcədən kənar fondlar üzrə ödəmələrin audit. Təhtə hesab şəxslərlə hesablaşmaların audit. Hesablaşmalara dair digər əməliyyatların audit.

ƏDƏBİYYAT

1. Əsas ədəbiyyat

1. "Mühasibat uçotu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunları. 24 mart

1995-ci il, 29 iyun 2004-cü il

2. **"Audit xidməti haqqında"** Azərbaycan Respublikasının Qanunu. 1994-cü il.
3. **"Vergi Məcəlləsi"** Azərbaycan Respublikasının Qanunu. 11 iyul 2000-ci il.
4. **"Əmək məcəlləsi"** Azərbaycan Respublikasının Qanunu. 01 fevral 1999-cu il.
5. **"Mülki Məcəlləsi"** Azərbaycan Respublikasının Qanunu. 28 dekabr 1999-cu il
6. **Mühasibat işi.** Normativ sənədlər toplusu. Bakı-2005-ci il. 22 iyun 2016-ci ilədək əlavələr və dəyişikliklər.
7. **"Milli və beynəlxalq mühasibat uçotu praktikasında tətbiq edilən Hesablar Planı və onların xarakterik xüsusiyyətləri"** adlı tədris-metodik vəsait. S.M.Səbzəliyev, S.M.Süleymanov, N.M.İsmayılov Bakı 2010;
8. **"Mühasibat uçotu"** Qəzənfər Əli oğlu Abbasov. Bakı, 2015-ci il.
9. **"Mühasibat uçotu və audit"** Professor Q.R.Rzayev. «Təhsil» nəşriyyatı, 2006-cı il.
10. **Beynəlxalq mühasibat uçotu və audit.** Professor Q.R.Rzayev . «Təhsil» nəşriyyatı, 2000.
11. **Beynəlxalq mühasibat uçotu standartları və maliyyə hesabatı.** Q.R.Rzayev, Dərs vəsaiti. 2004-cü il.

2. Əlavə ədəbiyyat

1. **ACCA F2, F3, F7, F8.**
2. **Accounting principles.** Eight Edition. Prepared by Coby Harmon, University of California
3. **The Accounting Process (Principles, Practice and Cases)** - Lain Gray and Stuart Manson.
4. Ю.А.Бабаев, **Теория бухгалтерского учета**, Юнити, Москва 2012.
5. **Бухгалтерский учет** Под редакцией доктора экономических наук профессора Ю.У.Бабаева Москва – 2014.

3. İnternet qaynaqları

<http://www.maliyye.gov.az>. // Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinin rəsmi saytı

<http://www.acca.co.uk>. // (Böyük Britaniya) Diplomlu mühasiblər assosiasiyası

<http://www.apb.org.uk>. // (Böyük Britaniya) Mühasibat uçotunun aparılması praktikası üzrə komissiya

<http://www.asb.org.uk>. // (Böyük Britaniya) Mühasibat uçotu üzrə koordinasiya komitəsi

<http://www.bham.ac.uk>. /EAA. // (Böyük Britaniya) Avropa mühasiblər assosiasiyası

<http://www.frcouncil.ru>. // Maliyyə hesabatları şurası

<http://www.gaap.ru>. // Maliyyə və idarəetmə uçotunun nəzəriyyəsi və praktikası üzrə Maliyyə hesabatının beynəlxalq standartları layihəsi

<http://www.iab.org.ru>. // Beynəlxalq Mühasiblər Assosiasiyası

<http://www.ipbr.ru>. // Peşəkar Mühasiblər İnstitutu